

Turistička priča Bačkog Monoštoru

Razvoj i problemi monoštorskog ruralnog turizma

Iva Grubiša*

Sažetak

Rad donosi nekoliko ključnih aspekata razvoja ruralnog turizma u Bačkom Monoštoru. U prvom dijelu donosi se kratak pregled početaka ruralnog turizma u Monoštoru te njegove turističke ponude, dok u drugom dijelu autorica izdvaja dva osnovna problema u razvoju turizma, ukazujući pritom na problematiku isticanja nacionalnog identiteta u turističkoj promidžbi, kao i na nezadovoljstvo dijela turističkih djelatnika zbog trenutnog stanja monoštorskog ruralnog turizma. Rad je nastao na temelju terenskog istraživanja u Bačkom Monoštoru, a bazira se na metodi promatranja (sa sudjelovanjem i bez sudjelovanja) te polu-strukturiranih intervjua s članovima lokalnog stanovništva, aktivnim sustvarateljima čitave turističke priče.

Ključne riječi: Bački Monoštor, hrvatski nacionalni identitet, problemi u razvoju, ruralni turizam, Šokci

Uvod

Bački Monoštor selo je smješteno u Vojvodini svega tridesetak minuta od granice s Republikom Hrvatskom. Nalazi se na samom rubu posebnog rezervata prirode „Gornje Podunavlje“ te s jedne strane selo okružuju prirodne ljepote, dok se s druge strane ističe svojim multietničkim stanovništvom pri čemu većinski dio čine Hrvati – Šokci koji nastoje očuvati svoje običaje i zanate što Monoštoru nudi i bogatu kulturnu tradiciju. Spoj dviju upravo navedenih karakteristika Monoštoru pruža dobre temelje za pokretanje ruralnog turizma. I tu dolazimo do teme ovoga rada.

U sklopu dvaju kolegija „Prakse terenskog istraživanja“ te „Komparativna istraživanja običajno-obredne prakse“ pod vodstvom profesorice dr. sc. Milane

* studentica diplomskog studija etnologije i kulturne antropologije i sociologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Černelić odlučila sam provesti terensko istraživanje¹ o ruralnom turizmu u Bačkom Monoštoru. Tema je to koja mi se učinila zanimljivom i važnom budući da smo u pripreмноj fazi dobili informacije kako se posljednjih desetak godina u Monoštoru intenzivno radi na ruralnom turizmu. Stoga se to mjesto učinilo „plodnim tlom“ za takvu temu (dok primjerice, u susjednom selu Bački Breg, koje je kao također većinski šokačko mjesto bilo uključeno u terensko istraživanje, ne bi imalo smisla baviti se tom tematikom budući da ruralni turizam u Bregu ne postoji).

Prvotna mi je ideja bila istražiti na koji način se šokački (hrvatski) nacionalni identitet te šokačka kulturna tradicija koriste u turističkoj promidžbi te je li upravo turizam taj koji, barem jednim dijelom, konstruira taj identitet. Međutim, vrlo brzo po dolasku na teren, stvari se znatno kompliciraju te ubrzo shvaćam kako je priča o ruralnom turizmu u Monoštoru mnogo kompliciranija, problematičnija i osjetljivija nego što mi se to činilo dok sam putem interneta pretraživala neke osnovne podatke o turizmu u selu. Upitnica koju sam pripremila zapravo u većini slučajeva nije bila primjerena; točnije, shvatila sam kako često pitanja koja postavljam nisu usmjerena prema najrelevantnijim aspektima ove teme; imala sam osjećaj da njima samo prolazim po površini, dok mi cijela pozadina priče ostaje skrivena. Stoga sam nastojala obraćati posebnu pozornost na aspekte na koje su mi sami kazivači i kazivačice ukazivali te, u skladu s time, i konstruirati daljnja pitanja. To se pokazalo dobrom odlukom jer sam ipak uspjela prikupiti mnogo podataka i informacija koje su sada bile detaljnije te su mi pomogle da pokušam shvatiti kontekst unutar kojega ruralni turizam postoji, kao i širu sliku događaja vezanih za turizam u Monoštoru.

Glavnina saznanja u ovome tekstu proizlazi iz terenskog istraživanja u travnju i studenom 2014. godine. Koristila sam se metodom promatranja i intervjuiranja lokalnog stanovništva. Metoda promatranja sa sudjelovanjem nije bila moguća u potpunosti s obzirom na to da nisam bila u mogućnosti prisustvovati glavnim turističkim manifestacijama u Monoštoru (npr. Bodrog Fest), no ona ipak jest djelomično provedena. Naime, po našem prvom dolasku u Monoštor, u travnju 2014. godine, za nas studente – goste – istraživače bio je organiziran kraći obilazak mjesta uz posjet crkvi te jednoj etno-kući koje su i inače standardni dio turističke ponude, pa sam stoga mogla dio turističke priče i direktno iskusiti. Nadalje, oba smo puta odsjeli u lokalnom privatnom smještaju koji je također važan dio priče o turizmu u Monoštoru. Ipak, razgovori s kazivačima i kazivačicama (ukupno njih dvanaest u oba posjeta terenu) najviše su doprinijeli mom znanju o ovoj temi², a u radu ih nastojim potkrijepiti i znanstvenom literaturom koja se bavi definiranjem ruralnog turizma te onom koja problematizira pitanje etničkih identiteta i multikulturalnosti (usp. Čačić Kumpes 2004; Demonja i Ružić 2010; Grbić 1993; Kelemen i Lončar 2011).

¹ Terensko istraživanje provedeno je u Bačkom Monoštoru u periodu od 8. do 13. travnja te od 2. do 5. studenog 2014. godine.

² U više sam navrata dobivala informacije, potencijalno štetne za druge kazivače i kazivačice ili ljude u selu. Budući da sam odgovorna ne nanijeti štetu nikome od svojih kazivača i kazivačica, trudila sam se takve informacije ne uključiti u tekst. Svi su pristali razgovarati pod punim imenom i prezimenom te ih tako i navodim u tekstu.

Pitanja na koja želim odgovoriti ovim radom su sljedeća: Kako i kada je započela turistička priča Bačkog Monoštoru? Na čemu se bazira turistička ponuda u Monoštoru? U kakvom odnosu stoji razvoj ruralnog turizma s jedne strane, te očuvanje šokačke kulture i tradicije kao i hrvatskog nacionalnog identiteta većinskog monoštorskog stanovništva s druge strane? Koji su glavni problemi u daljnjem razvoju turizma u Bačkom Monoštoru?

Rad sam podijelila na dvije cjeline. U prvom dijelu ću ponuditi definiciju ruralnog turizma, prikazati njegove početke u Bačkom Monoštoru te ću, uzevši u obzir ponuđenu definiciju ruralnog turizma, ukazati na monoštorsku turističku ponudu. Zatim ću, u drugom dijelu, pokušati prikazati neke osnovne probleme koji otežavaju daljnji razvitak ruralnog turizma, a koji su mi se kroz terenski rad učinili ključnima. Tu ću se fokusirati na pitanje nacionalnog identiteta, na (ne)suradnju između turističkih djelatnika i KUDH-a „Bodrog“ te na poteškoće s kojima su se susreli ili se još uvijek susreću ljudi uključeni u turističku priču.

Početak turizma i turistička ponuda

Definirati ruralni turizam nije jednostavno, s obzirom na to da ne postoji jedna čvrsta definicija koja bi jasno odredila što ulazi u područje ruralnog turizma, a što u neku drugu vrstu turizma. Granice su zamučene, a postoje i brojne podvrste turizma koje mogu ulaziti u širu ponudu ruralnog turizma, no mogu biti i dijelom neke druge vrste turističkih djelatnosti. Primjerice sportsko-rekreacijski i avanturistički (kao i brojne druge vrste) turizam mogu, ali i ne moraju biti vezani za ruralna područja. Ipak, prema definiciji Vijeća Europe: „ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a najvažnija obilježja takvog turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje sa seljačkim poslovima“ (Demonja i Ružić 2010, 20).

Ovakva definicija ostavlja mnogo prostora za dodatne interpretacije i uklapanja brojnih podvrsta turizma u širu sliku ruralnog turizma pa su u istu često uključeni (između ostalih) i: zavičajni ili nostalgični turizam (bazira se na osobnoj vezi pojedinaca i određenih mjesta i krajeva), sportsko-rekreacijski (odmor i boravak temeljeni na sportsko-zabavnim aktivnostima u prirodi, npr. šetnje, vožnja biciklom i sl.), kulturni³ (temeljen na obilascima spomenika kulture, muzeja, kulturnih manifestacija), vjerski (putovanje i posjet vjerskim središtima, hodočašća), lovni (odvija se na

³ Definicija kulturnog turizma također je problematična. S jedne strane ona se odnosi na tzv. visoku kulturu u skladu s kojom se u sklopu kulturnog turizma posjećuju najreprezentativniji i visoko vrednovani elementi kulture poput arhitektonskih i umjetničkih djela. S druge strane, kulturnom se turizmu može pristupiti i iz perspektive šireg poimanja kulture kao načina života lokalnog stanovništva nekog mjesta ili regije. Navedene su perspektive često nedovoljno razjašnjene pa je prema njima teško odrediti što bi i na koji način trebalo uvrstiti u ponudu kulturnog turizma (usp. Kelemen i Lončar 2011). Problem samog kulturnog turizma te stvaranja ponude koja bi odgovarala ovakvom tipu turizma značajan je no i preširok za detaljniju razradu u ovome radu te ga stoga u daljnjem tekstu ne analiziram detaljno. No, ovdje ukazujem na relevantnost ovog pitanja te ostav-

ruralnom prostoru pogodnom za uzgoj i rast divljači), gastronomski (temeljen na specifičnoj gastronomskoj ponudi određenog lokaliteta, regije i slično), ekoturizam (putovanje kojemu je cilj zaštita prirodnih i kulturnih dobara), edukacijski (program upoznavanja polaznika s obilježjima tog ruralnog prostora i njegovim specifičnostima) (usp. *ibid.*, 29-34). Podvrsta ima i znatno više, no ja sam ovdje navela one koje se u nekom obliku mogu zamijetiti u Bačkom Monoštoru. U daljnjem tekstu prikazat ću ukratko širu sliku turističke ponude cijelog mjesta, osvrnuvši se pritom na neke od gore spomenutih podvrsta koje su se kroz terenski rad pokazale kao najzastupljenije.

Cjelokupna turistička priča Bačkog Monoštora započinje pred desetak godina. Zdenka Mitić, monoštorska koordinatorica za kulturu pri Kulturnom centru u Somboru, objašnjava kako su se 2006. godine međunarodne organizacije poput Svjetskog fonda za zaštitu prirode (WWF) i Međunarodnog saveza za očuvanje prirode (IUCN) preko raznih projekata povezale s Monoštorom i ukazale na njegov turistički potencijal:

Bukvalno su oni bili ti koji su došli i rekli (...) vi imate ovdje prelepa, znači, i prirodna bogatstva, i tu neku kulturu i tradiciju koji, u stvari, imaju velik turistički potencijal. I, ovaj, krenulo je, znači, kroz neke seminare, obuke (...) za ljude koji su bili zainteresovani da se bave tako nečim.

Godinu dana kasnije, 2007. Zdenka i njen suprug osnovali su Udruženje građana „Podunav“ koje obuhvaća sve koji su na bilo koji način uključeni u stvaranje turističke priče. Dakle, tu su ljudi koji imaju privatni smještaj, etno-kuće, restorane, oni koji se bave starim zanatima i uopšte, svi koji nekako vide sebe u svemu tome i imamo negde oko dvadesetak članova (Zdenka Mitić). Udruženje je osnovano prvenstveno iz potrebe za međusobnom povezanošću i zajedničkim radom na razvoju turizma. Otprilike istovremeno s nastankom Udruženja, određeni se pojedinci upuštaju u renoviranja starih tradicijskih kuća ili pak vlastitih stambenih objekata kako bi mogli primati goste.

Ksenija Kuveljić, vlasnica jedne (Etno-kuća „Kuveljić“) od dviju etno-kuća u Bačkom Monoštoru, ističe kako su suprug i ona kupili 2005. godine staru ribarsku kuću i krenuli ju renovirati u šokačkom stilu budući da je i ona sama Šokica. Početna ideja nije im bila bavljenje turizmom, kuću su renovirali prvenstveno za sebe, međutim stjecajem okolnosti ipak se upuštaju u bavljenje turizmom kao sekundarnom funkcijom kuće: *pošto smo bili među prvima nekako tu, dosta ljudi se pojavljivalo da to vidi i primetili smo da može da se komercijalizuje malo.* Vlasnica druge etno-kuće („Mali Bodrog“) u Monoštoru je Eržika – Jelisaveta Bešenji koja je početkom 2008. godine počela s renoviranjem, a u kolovozu iste godine i službeno otvorila etno-kuću za posjetitelje. Ta je, stara, tradicijska šokačka kuća bila u vlasništvu njezine obitelji dugi niz godina, no nije se koristila pa joj je prijetilo propadanje te se Eržika odlučila

ljam prostor za buduće rasprave koje bi se koncentrirale upravo na odnos između stvaranja turističke ponude i (re)definiranja kulturnog turizma.

na ulaganje u njezino renoviranje: *ali, u izvornom obliku! Znači kako je bilo pre stope-deset godina kad je otprilike građena ta kuća tako sam je i sačuvala.* Njezina motivacija jednim dijelom leži u želji da zbog sebe i vlastitih uspomena sačuva tradicionalnu šokačku kuću kao i stvari koje joj pripadaju, a drugim dijelom želi svoje znanje prenijeti i na druge ljude i pritom nešto dodatno zaraditi:

Žao mi je bilo da baš ništa u selu ne bude tako nešto, ovaj, očuvano. Ali sam onda kasnije videla to da i drugi ljudi saznaju nešto o tome. A to je omogućilo razvoj seoskog turizma, da se to isto prikaže drugim ljudima. Jer u našem selu, ali i u drugim selima se počeo razvijati seoski turizam i onda smo, eto, videli da i na taj način možemo da radimo i da možda nešto i zaradimo.

Žene s kojima sam razgovarala, a koje su se uključile u turizam kroz pružanje privatnog smještaja, odlučile su se na tako nešto isključivo iz financijskih razloga. Jedna od njih je i Marija Kaplar koja je u Udruženju bila od njegovog osnivanja 2007. godine, ali se pred dvije godine iz istog isključila te prestala s iznajmljivanjem:

Meni osobno, ja sam tila zaradit samo toliko novaca, recimo, da bi mogla otić najesen negde u toplice. Računala sam, kad mi je već kuća prazna da zaradim makar toliko. To je nešto što ja znam da radim, ja sam iz ugostiteljske porodice, meni nije problem postaviti stol, meni nije problem se nasmešiti i, i objasniti di je šta i uputiti. (...) Da kapne koji dinar u kuću, jel. Od Domovinskog rata na ovamo, mi smo strava siromašni.

Iste motive za početak bavljenja turizmom isticale su mi sve kazivačice koje su iznajmljivale ili još iznajmljuju smještaj.

Što se tiče posjećenosti i brojnosti gostiju⁴, počeci ruralnog turizma bili su obećavajući, a gostiju je bilo znatno više nego sada:

Kad je počelo, onda je bilo jako sve burno, sve televizije su dolazile ovde, svi su snimali, svi živi su bili tu, u ovoj kući su [bili] predsednik opštine i ministar poljoprivrede, sve je burno krenulo, ali eto tako, malo pomalo, splasnulo. Samo u startu to kad je počelo, bilo je dosta gostiju! (Marica Vukičević)

Gornji citat odražava i mišljenja drugih kazivačica i kazivača. Svi su isticali kako je posjećenost bila znatno bolja na početku nego što je to sada, a, iako spominju više različitih problema s kojima se suočavaju (primjerice nedovoljna organizacija, loša suradnja na određenim područjima i slično)⁵, kao glavnog krivca za trenutno loše stanje vide veliku ekonomsku krizu iz 2008. godine koju su svi intenzivno osjetili i koja za mnoge od njih još uvijek traje.

Turistička ponuda Bačkog Monoštora bazira se prvenstveno na ponudi jednodnevnih izleta, odnosno na, kako to definiraju Démonja i Ružić, (2010, 23) *izletnič-*

⁴ Radi se prvenstveno o domaćim turistima, ljudima iz Vojvodine i općenito Srbije. Od stranih gostiju, najviše su zastupljeni: Hrvati, Austrijanci, Nijemci, Mađari i Švicarci. Međutim, Marija Korica je jedina kazivačica koja je imala više stranih nego domaćih gostiju, a pretpostavlja zbog toga što je njezin smještaj bio najviše rangiran, a shodno tome i najskuplji.

⁵ Više o ovome u drugom dijelu rada.

*kom turizmu*⁶. To su najčešće dječje ekskurzije ili skupine umirovljenika. Obilazak Monoštora koncipiran je na način da obuhvati sve što Monoštor može pružiti, pri čemu je naglasak znatno više na kulturno-tradicijskim elementima nego na prirodnim bogatstvima i to prvenstveno stoga što prirodnim dobrima upravlja tvrtka „Vojvodina šume“ koja ima svoja vlastita pravila i propise koji u nekim aspektima kompliciraju uklapanje prirodnih bogatstava u turističku ponudu. Ipak, Zdenka Mitić naglašava kako se radi na rješavanju tog problema i nada se kako će uskoro i prirodna dobra biti značajniji dio turističke ponude. Boljem i intenzivnijem uključivanju prirodnih bogatstava, kojima neposredna okolica Monoštor obiluje, svakako doprinosi i nedavno dobiveni certifikat za ekoturizam na europskoj razini koji je mjesto dobilo upravo tokom mog drugog boravka na terenu, početkom studenoga. U bavljenju ekoturizmom naglasak je na očuvanju prirodnih i kulturnih dobara te ekološkom osvještavanju lokalnog stanovništva, ali i turista koji su sami aktivni sudionici u programima zaštite i očuvanja prirode (Demonja i Ružić 2010, 32-24), a upravo u tome Zdenka Mitić vidi jak potencijal za daljnji razvoj Monoštor kao turističke destinacije.

Primjerice, jedan jednodnevni obilazak Monoštor namijenjen dječjoj ekskurziji, prema kazivanju Zdenke Mitić, izgleda ovako: Skupina često dolazi brodicom Velikim Bačkim kanalom do Monoštor, a usput im vodič priča neke zanimljivosti vezane uz posebni rezervat prirode „Gornje Podunavlje“, kao i neke općenite informacije o Bačkom Monoštoru. Zatim se ukrcavaju u takozvani „eko-taxi“ (konjske zaprege) i kreću u obilazak. On najčešće započinje u jednom od pčelarskih domaćinstava, zatim slijedi posjet etno-kućama „Mali Bodrog“ i „Kuveljić“ te zanatlijama (čamdžija, rogozar, klompar). Ukoliko gosti nemaju dovoljno vremena za obilazak svakog zanatlije posebno, oni dolaze u „Mali Bodrog“ ili u turistički info-centar gdje im je osiguran prostor da svi na jednom mjestu istovremeno prezentiraju vještine svoga zanata. Slijedi ručak, koji se za djecu najčešće organizira u mjesnoj *pizzeriji*, dok za odrasle, ako ima interesa, ručak može biti poslužen i u jednoj od etno-kuća (tada bi se radilo o tradicijskim specijalitetima Monoštor). Nakon ručka, obilazi se turistički info-centar gdje se za djecu mogu organizirati različite radionice kreativno-edukacijskog karaktera, a u ponudu je još uključen i posjet mjesnoj crkvi.

Velik dio ponude temelji se upravo na prehrambenim specijalitetima. Gostima se tokom obilaska nude različiti tradicionalni specijaliteti, a i brojni suveniri su zapravo domaći prehrambeni proizvodi. Tako primjerice, Eržika planira proširiti svoju ponudu na radionice pripremanja tradicionalnih jela:

Tu će biti, jedna salica za jedan autobus, gde će moći isto da probaju ljudi naša tradicionalna jela i da sami isto učestvuju u pripremanju tih jela. Znači da obogatimo i tu ponudu; mogu i da učestvuju u tome, a i da imamo i jednu bašticu sa povrćem (...) i sa tim začinskim biljem, ovde isto imam dosta toga, imam i ovo lekovito bilje, i kamilicu i nanu [mentu] i neven, i bosiljak

⁶ Demonja i Ružić uz „izletnički turizam“, navode i „boravišni turizam“ koji karakterizira duži boravak s noćenjem (Demonja i Ružić 2010, 23).

i ružmarin sve što se može videti što ide uz jela, što se može staviti. Tako da mislim da možemo imati i razne ponude i priče.

Sve kazivačice i kazivači isticali su monoštorske prehrambene specijalitete kao distinktivne identifikacijske markere te kao specifične u odnosu na ponude drugih mjesta i područja te su u tom kontekstu određeni prehrambeni proizvodi isticani kao nositelji i predstavnici monoštorske turističke ponude. Kao takvi markeri mjesta zasigurno su najviše spominjani riba i riblji specijaliteti (prvenstveno fiš-paprikaš). Janja Šomođvarac, jedna od iznajmljivačica privatnog smještaja, uz ribu koju i sama ističe kao najzastupljeniju, navodi i neke starinske specijalitete od tijesta kao što su *gomboca* (okruglice punjene pekmezom ili šljivama), *perka* (tijesto punjeno pekmezom i orasima, oblikovano poput manjih torbica) ili pak tijesto s krumpirom. Možemo stoga reći da se u Bačkom Monoštoru razvija i gastronomski turizam kao jedna od podvrsta ruralnog turizma, budući da je, prema Demonji i Ružiću, za gastronomski turizam važno da postoji raznovrsna i uočljiva vrsta hrane koja se odlikuje nekim posebnostima, *kao što su nacionalna i regionalna jela i ona tradicionalne kuhinje* (2010, 32), a to je upravo ono što su kao važno isticali i moji kazivači.

U Bačkom Monoštoru se kroz godinu održava nekoliko festivala i manifestacija (npr. ekološko-muzički festival „Regeneracija Dunava“ (29. 06.) te festival tradicije i kulture „Bodrog Fest“ (drugi vikend u kolovozu)) koje okupljaju značajniji broj ljudi i posjetitelja. „Bodrog Fest“ je nama u ovom kontekstu posebno zanimljiv budući da se temelji upravo na tradiciji i kulturnom bogatstvu Monoštora kao i na ponudi već spomenutih prehrambenih specijaliteta. Kako ističe Zdenka Mitić, kroz „Bodrog fest“ se nastoji predstaviti sve ono što Bački Monoštor nudi:

U svim ugostiteljskim objektima i još nekim dodatnim, se priprema autentična monoštorska hrana, znači različiti paprikaši, riba, pečena riba pa, ne znam, kobasice od ribe il' divljači i tako, al sve, znači, nešto što je karakteristično za Monoštor. (...) Prošle godine smo imali, ovaj, predstavnike svih etničkih zajednica, znači, imali smo, ovaj, devojku u narodnoj šokačkoj nošnji, pa onda u srbijanskoj, pa u mađarskoj, pa nemačkoj, pa smo imali jednog dečka opet koji je na engleskom pričao za to govorno područje, pa je bila devojka u romskoj nošnji (...) Tu se trudimo da predstavimo sve ono što Monoštor ima (...) Onda u šest sati [poslijepodne] počinje opet program na ovoj velikoj glavnoj bini gde nastupaju kulturno-umetnička društva, što znači, obično su to neka kulturno-umetnička društva iz Sombora, zatim, iz Sremske Mitrovice smo imali i tako, znači, šire i iz Hrvatske.

Ako uzmemo u obzir ranije ponuđene podvrste ruralnog turizma te do sada spomenute elemente monoštorske turističke ponude, u Monoštoru možemo prepoznati, uz već spomenuti gastronomski i ekoturizam, i edukacijski turizam (pogotovo kad se radi o dječjim ekskurzijama), zavičajni ili nostalgični turizam (primjerice skupine umirovljenika koji su svojim osobnim povijestima vezani uz Bački Monoštor), sportsko-rekreacijski turizam (organizirane vožnje biciklom, šetnje u prirodi i slično)

te kulturni turizam (obuhvaća gotovo sve elemente ponude: posjet etno-kućama, upoznavanje s prehranom, šokačkim folklorom i slično)⁷.

Ovdje je potrebno, barem ukratko, ukazati na problematiku sistematiziranja i klasificiranja različitih vrsta i podvrsta turizma (Kelemen i Lončar 2011). Autorice se osvrću na definiranje pojma „turistička atrakcija“ te na „Osnovnu funkcionalnu klasifikaciju turističkih atrakcija“ autora Eduarda Kušena, ukazujući na neke problematične točke statičnog i krutog razvrstavanja elemenata turističke ponude u različite podvrste i kategorije. Smatraju kako je:

pokušaj razvrstavanja kulturnih elemenata u strogo definirane i jasno ograničene kategorije problematičan sam po sebi jer dovodi do cijepanja pojedinih kulturnih pojava na niz podvrsta te do njihova izdvajanja iz konteksta. (...) U procesu stvaranja katastra i atlasa polazi se od primjenjivanja definiranih kategorija, a tek se u nedostatku podataka preporučuje 'prijebegavanje i terenskim istraživanjima'. (Kelemen i Lončar 2011, 197, 200)

Ovakav pristup kategoriziranju turističke ponude također pretpostavlja da su se određeni elementi kulture izabrali kao dovoljno atraktivni i dovoljno posebni da bi mogli biti dio turističke ponude, no Kelemen i Lončar (ibid.) upozoravaju da takav pristup često zanemaruje ono *obično* u lokalnoj kulturi kao potencijalni (no zane-mareni) izvor obogaćivanja turističke ponude i to u skladu sa suvremenim načinom života lokalnog stanovništva. Na primjeru Bačkog Monoštora mogu se uočiti obje struje u pristupu stvaranja turističke ponude. S jedne strane se potiče sudjelovanje samih turista u programu, primjerice kroz određene volonterske projekte i akcije za očuvanje prirode, ili kroz sudjelovanje u radionicama pripremanja kulinarskih specijaliteta te je na taj način turistička ponuda približena upravo tom *običnom* svakodnevnom životu, no ipak na način zanimljiv turistima. Međutim, s druge strane, neki su elementi ponude izdvojeni iz konteksta i iz svakodnevnog života te su na taj način udaljeni i od posjetitelja i od interesa lokalnog stanovništva, a u nekim slučajevima dovode i do nezadovoljstva i ogorčenosti dijela lokalne populacije. Nastupanje Kulturno-umjetničkog društva Hrvata „Bodrog“ u sklopu turističkog programa jedan je od aspekata turističke promidžbe koji ima značajan potencijal upravo za stvaranje *živog* turističkog iskustva, no ono također može biti i izvor nesporazuma ukoliko je sama funkcija nastupa KUDH-a shvaćena na različite načine kod različitih turističkih aktera. Ovom problemu više prostora prepuštam u drugome dijelu teksta.

⁷ Ovdje je važno spomenuti i lovni turizam koji je u Monošturu veoma razvijen, no zbog svojih specifičnosti nije uvršten u pomnije razmatranje ovoga rada. Naime, prema riječima kazivača Josipa Đipanova, ova vrsta turizma egzistira gotovo u potpunosti neovisno o cijeloj turističkoj ponudi Bačkog Monoštora. Lovci koji dolaze u Monoštor odsjedaju u posebnoj lovačkoj kući u vlasništvu „Vojvodina šuma“ te uglavnom ne dolaze u kontakt s lokalnim stanovništvom i načinom života, već su najčešće fokusirani samo na lov. Također, u razgovoru s lokalnim stanovništvom prilikom znanstvenog kolokvija u studenom 2014. godine, saznala sam da je u Monošturu od 1960-ih godina bio razvijen i vjerski turizam: skupine ljudi dolazile su u Monoštor na Zavjetni dan (13. listopada), no kako, otkad se počela razvijati suvremena turistička priča 2006. godine, ovaj vid turizma nije više zastupljen, ni nje ga ne promatram detaljnije u radu.

Do sada sam ukratko prikazala početak ruralnog turizma i turističku ponudu u Monoštoru. Upravo nas turistička ponuda, tj. neki njezini elementi i karakteristike vode do nešto kompliciranijih i *težih* tema s kojima ću se baviti u daljnjem radu. Radi se o pitanjima o nacionalnom identitetu i korištenju istoga u sklopu turizma i turističke promidžbe, kao i o problemima (ne)suradnje između i unutar pojedinih mjesnih udruga.

Nacionalni identitet Hrvata – Šokaca i turizam

Da li je ruralni turizam ili bi tribao bit, ili može bit više ili manje nacionalno obojen, ili da ima makar malo nacionalne obojenosti, ako se tu uopšte radi o očuvanju nacionalnog identiteta, i ako u svim flajerima, u svim tim izlascima, foldama, se govori o nacionalnom identitetu, a nigde se ne kaže o čijem nacionalnom identitetu. (Željko Šeremešić)

Prethodni citat predsjednika Kulturno-umjetničkog društva Hrvata „Bodrog“, možda najbolje sažima temeljni kamen spoticanja između KUDH-a i Zdenke Mitić kao koordinatorice za kulturu. Naime, Mitić o šokaštvu govori iz perspektive turističke promidžbe, tj. ako koristi elemente šokačke tradicije i identiteta, to je u svrhu turističke ponude:

Ja sam bila tamo [u Londonu] kao predstavnik tog projekta, i naravno Monoštora. Bila sam, naravno, ovaj, u šokačkoj narodnoj nošnji i jako je bilo atraktivno svima, non-stop su se slikali ljudi sa mnom, (...) njima je bilo posebno interesantno, verovatno zbog tog šarenila i svetlucavosti nošnje.

Nadalje, kao koordinatorica za kulturu za Bački Monoštor, Zdenka nastoji uključiti sve etničke skupine u turističku priču te se trudi da budu zastupljeni svi ravnomjerno, budući da je upravo multikulturalnost jedna od glavnih odrednica turističke promocije Monoštora:

Da, mislim, pošto je najzastupljenija [šokačka kultura], ali pošto, je li, imamo u Monoštoru i Srbe i Mađare i Rome, isto tako gledamo i oni da budu zastupljeni. Znači, na primer, Romi kroz tu pogaču i tako dalje, uh, Srbi manje – više u suštini, a i Mađari; ali najviše da, jeste, Šokci.

Međutim, za KUDH je upravo ta ideja multikulturalnosti sporna. Naime, Željko Šeremešić ističe kako je: *ovo sad zamka multikulturalnosti di se pod tim multikulturalnost samo spominje jedno, a drugo se ne spominje, ili se drugo izbegava spomenut, ili ne znam šta.* Sa njihovog gledišta, da bi se o nekom mjestu govorilo kao o multikulturalnom, mora postojati prostor gdje se svaka kultura zasebno može predstaviti i očuvati; dakle multikulturalnost bi trebala značiti da više etničkih zajednica živi u mirnom suživotu poštujući međusobno svoje običaje, ali ne bi se smjela koristiti kao svojevrsni instrument za stapanje tih različitosti. Nadalje, Željko ističe kako se riječ Hrvat izbjegava koristiti, što smatra, nije u skladu s idejom multikulturalnosti: *svi pričaju o identitetu, a niko ne kaže čijem identitetu! Ili o očuvanju bilo čega, a ne kažu, ono, k'o su stanovnici! U zadnjem navedenom citatu*

Zdenke Mitić također je uočljivo da se govori o Srbima, Mađarima, Romima, ali ne i o Hrvatima, već samo o Šokcima.

Posljednji odlomak sumira iz perspektive kazivača ono što i Jadranka Čačić-Kumpes ističe kao glavne probleme s pojmovima poput multikulturalizam i interkulturalizam i s njima povezanih ideja o kulturnim i nacionalnim identitetima. Pojam *multikulturalnost* implicira istodobno postojanje više kultura na određenom prostoru, dok *interkulturalnost* pretpostavlja dinamički odnos i preplitanje različitih kultura na nekom lokalitetu (usp. 2004, 150). Nadalje:

Obje politike obilježava pluralistički pristup kulturnim i etničkim različitostima: prihvaćanje postojanja različitih skupina na nekom području te potrebe da se njihove različitosti poštuju i slobodno iskazuju ne samo na privatnoj nego i na javnoj sceni, na zakonskoj i institucionalnoj razini (ibid.),

no, autorica nadalje ističe kako se pokazalo da:

multikulturalistička politika dovodi u najboljem slučaju do neke vrste kohabitacije, istodobne prisutnosti različitih skupina i pojedinaca, pri čemu svaka od njih njeguje svoju posebnost unutar pasivne okoline. Istodobno se procesima socijalne kategorizacije 'cementiraju' granice između grupa (ibid. 152).

Sada bih, prije nego nastavim s problematiziranjem pitanja iskazivanja nacionalnog identiteta u Bačkom Monoštoru, ponudila i njegovu definiciju budući da se i ovaj pojam često koristi uzimajući se zdravo za gotovo, kao nešto jasno i unaprijed dano, komplicirajući pritom konkretno shvaćanje ovoga pojma zbog nedovoljno jasno definiranih postavki. Jadranka Grbić etničku/nacionalnu grupu definira kao:

onu ljudsku zajednicu čiji su članovi pripadnici istoga naroda/nacije; imaju zajedničku prošlost, zajedničku kulturu u najširem smislu te riječi (...); zajedničke interese, koji se tijekom vremena mogu mijenjati, zajednički životni prostor (1993, 68).

Nadalje, kada se pod etničkom grupom ukazuje na pripadnike etničke ili nacionalne manjine *zajednička prošlost razumijeva i vjeru u zajedničko porijeklo s narodom u matičnoj domovini, bez obzira na prostornu udaljenost od nje, kao i vrijeme kada su od nje odvojeni* (ibid.). Ista autorica pod pojmom nacionalnog identiteta podrazumijeva *kontinuirani povijesni proces izgradnje, razgradnje i nadgradnje skladnoga višedimenzionalnog sklopa* (ibid.) koji nastaje u kontinuiranim interakcijama dviju skupina: Mi nasuprot Oni. Drugim riječima, nacionalni identitet nije nešto statično i unaprijed dano, već se radi o procesu koji nastaje kroz: samoidentifikacije određene grupe, identifikacije drugih („Oni i Mi o Njima“) te identifikacije od strane drugih („Mi i Oni o Nama“) (usp. ibid., 69).

U konkretnom slučaju Bačkog Monoštora, kao glavni problem ističe se upravo slobodno iskazivanje nacionalnog identiteta. Kazivači ovdje jasno ističu da se ne radi o strogim institucionalnim preprekama u isticanju hrvatskog nacionalnog identiteta (prema riječima Marije Kaplar: *Vojvodina je područje beskrajnje tolerancije!*), ali smatraju da se u okviru turističke ponude Bačkog Monoštora on svjesno i namjerno ne ističe dovoljno ili ne ističe uopće.

Problem što je mene počeo živcirat i nervirat [je] što se non-stop spominje o nekoj multinacionalnosti, a znači, glavni i osnovni činitelj kulture, običaja u Bačkom Monoštoru jesu Hrvati kao većinsko stanovništvo ovdje. (...) Oni, znači evo, ja sam pročitala gro članaka, ni jednom riječju se Hrvat ne spominje kao, ne znam, činitelj nekog nacionalnog identiteta, sve je upakovano u neku šokačku tradiciju. Oprosti, znači ne može tako! Šokci nisu niti priznata rič negde, znači ti kad kažeš Hrvat onda znamo šta je to, a kad kažeš Šokac to... OK šokačka tradicija, može se tako nazivat u Slavoniji i Baranji, to stoji, al' tamo znaš da žive Hrvati, al' ovdje u Bačkom Monoštoru koji je još uvek nepoznata skroz turistička destinacija [ne može] (...) Nigde se ne spominju Hrvati, hrvatski jezik, šokačka ikavica koja se vamo znači priča, divani se ustvari, to mi smeta. (Anita Đipanov)

Pitanje nacionalnog identiteta općenito je često osjetljivo i nabijeno emocijama, a to je svakako slučaj kada govorimo o iskazivanju hrvatskog identiteta u Srbiji. Toga su svjesni i u KUDH-u te se i Željko Šeremešić pita na koji način se predstaviti kao Šokac-Hrvat, a da pritom to nije agresivno prema drugim nacionalnostima u Bačkom Monoštoru, Vojvodini, pa i šire:

Kako na neki način, bezbolan, ako uopšte postoji u ovoj državi, da se Hrvati predstave, a da to ne bude u očima, nego da bude prihvatljivo turistima koji su ne-Hrvati, a stanovnici su ove države?

Dakle, ne radi se o tome da se KUDH nikako ne želi uključiti u turizam Bačkog Monoštora, već je stvar u tome da nisu zadovoljni načinom na koji ih se trenutno uključuje u isti. Za njih je to iskorištavanje od kojeg oni nemaju koristi, i koje ne pridonosi očuvanju njihovog identiteta i tradicije. Glavni antagonizam zapravo leži u različitim početnim pozicijama i interesima, KUDH-a „Bodrog“ s jedne strane, i koordinatorice za kulturu s druge. Već sam na početku poglavlja naglasila kako Zdenka Mitić kreće iz perspektive turističke promidžbe, i to promidžbe cjelokupnog Bačkog Monoštora kao turističke destinacije, što je razumljivo, uzevši u obzir njezino zanimanje. U tom smislu, očuvanje nacionalnog identiteta kao takvog, nije njezin primarni prioritet, dok se KUDH bavi upravo time: očuvanjem hrvatskog (šokačkog) nacionalnog identiteta, šokačke tradicije i kulture u Bačkom Monoštoru. Ipak, unatoč brojnim nesporazumima i manjku komunikacije, postoji svijest o razumljivosti različitih pozicija KUDH-a i koordinatorice za kulturu:

Ja razumijem i jednu i drugu stranu. Ja razumijem to, živimo u Republici Srbiji. Ona [Zdenka Mitić] je na jedan najbolji mogući način, da zaštiti sebe, prezentirala Bački Monoštor. Iza nje stoji, ajde recimo i Autonomna Pokrajina Vojvodina, Republika Srbija, grad Sombor i ne može ona toliko isticati hrvatstvo i Hrvate u Bačkom Monoštoru jer, doživljavala bi i proživljavala sve ono što mi možda proživljavamo. E sad, mi smo ti kao Kulturno-umjetničko društvo Hrvata „Bodrog“ iza kojeg stoji Hrvatsko nacionalno vijeće, Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata, sve hrvatske udruge u Vojvodini, pa čak i matična domovina Republika Hrvatska. Mi smo ti koji možemo i smemo čak, znači

imamo pravo i imamo zaleđinu iza sebe, tako nešto i propagirati i prezentovati. Tako da razumem i jednu i drugu stranu, zašto se to radi i zašto se na taj način radi. (Anita Đipanov)

Manjak komunikacije s obje strane temelj je njihove međusobne nesuradnje. Željko Šeremešić tako napominje da se njihov rad ne poštuje dovoljno iako su, ponekad, baš oni vrlo važna karika u promociji Monoštora:

Nek nas ona iskoristi, al nek nas poštuje. U principu, mi bez nje [koordinatorkice za kulturu] možemo sve uraditi, a mi njoj ponekad puno falimo. A to što mi njoj falimo, to uopšte ne poštivaju (...) Ko se oblači, ko čuva našu nošnju, to nju ne interesuje. Znači mi smo samo tu koji će svrhu zadovoljiti, postojanje njezinog posla, udruge (...) Razumiš, jednostavno, mi smo sad za ovo potrošni materijal.

Nadalje, prema Željku, KUDH ima skup svojih vlastitih pravila kojih se drže kako bi kvalitetu svoga rada očuvali na razini na kojoj smatraju da je potrebno. To znači da, ukoliko ih trenutno nema dovoljan broj da bi neku točku kvalitetno izveli, oni neće ni nastupiti, držeći do vlastitih kriterija. Problem je u tome što se, zbog već naglašene loše komunikacije, njihovo nenastupanje interpretira kao namjerno inačenje i protivljenje promociji turizma, što, prema Željku, zapravo nije u potpunosti slučaj:

Jednostavno, mi se u svrhu ruralnog turizma, na koji način ona misli, ne možemo koristiti. Mislim, jednostavno, trenutno zbog x stvari, znači, zbog naše malobrojnosti, zbog našeg stalnog znači, sad će bit žene u Nemačkoj, pa nismo u punom sastavu... Evo, dovoljno je da se dvije osobe razbole koje su važnije u sastavu, ovi ostali neće bez njih jer to ne zvuči kako bi trebalo zvučiti... mi to između sebe poštujemo, ali ona [Zdenka] ne poštuje, ona stalno misli da, ili oni stalno misle, da mi nešto izvoljevamo, i da mi nešto... smo protiv. Nismo mi protiv, nego jednostavno, sve ima svoje ograničenje i sve ima svoj vik trajanja i kad se šta koje radi. Mislim, mi jednostavno nismo za neki masovni turizam ruralni.

Iz svega navedenog u ovom poglavlju, vidimo kako se velik dio nesporazuma zapravo temelji na nedostatku komunikacije. Nesuradnja između KUDH-a, koordinatorice za kulturu i Udruženja građana „Podunav“, velika je kočnica daljnjem razvoju ruralnog turizma u Monoštora što primjećuju i neki drugi kazivači:

Mora da se popravi odnos između KUD-a i ovog koordinatora za kulturu. Smeta jer turisti vole da vide ritam taj šokački i šta ja znam. Da se pojavi KUD na dočeku. (...) A, ako grupa obilazi etno-kuću, jednu, drugu, treću, onda tamo di se čeka folklor da malo podigne. A sad toga nema, i kad ima onda na silu ima nešto, jel. A očekuju to turisti. (Vladimir Kamčević)

Ipak, potrebno je naglasiti kako obje strane vide manjak komunikacije kao problem te se u skoroj budućnosti nadaju poboljšanju situacije. Anita Đipanov mi je primjerice, ispričala i kako KUDH počinje razrađivati neke svoje ideje o inten-

zivnijem uključivanju u turističku priču, ali kroz njihovu perspektivu i uz poseban fokus na očuvanju i promoviranju hrvatskog nacionalnog identiteta. Takve ideje su još u začecima pa o njima nemam konkretnih podataka, no, ono što je sigurno jest da je problem prepoznat te da se razmišlja o mogućnostima njegova rješavanja kao i da i Anita i Zdenka smatraju da se suradnja između Udruženja „Podunav“ te koordinatorice za kulturu s jedne strane i KUDH-a s druge može i treba popraviti.

Iako jedna od glavnih, nesuradnja na relaciji KUDH – koordinatorica za kulturu, nije jedina prepreka koja koči razvoj turizma. Iako bi svakako bilo u interesu daljnjeg razvoja ruralnog turizma u Bačkom Monoštoru da se poradi na poboljšanju komunikacije između navedenih strana, postoji još jedan nesporazum, više internog karaktera. Naime, kroz razgovor s kazivačicama i kazivačima naišla sam na poteškoće unutar samog Udruženja građana „Podunav“.

(Ne)zadovoljstvo radom u turizmu i problemi u Udruženju građana „Podunav“

Ranije je spomenuto kako je Udruženje građana „Podunav“ osnovano 2007. godine s ciljem povezivanja svih pojedinaca koji su na neki način uključeni u rad u turizmu ne bi li zajedničkim trudom razvijali ruralni turizam u Bačkom Monoštoru. Udruženje je svakako odigralo veliku ulogu u promicanju turizma. Vjerojatno baš zahvaljujući toj ideji međusobne suradnje i povezivanja koju „Podunav“ promovira, sve kazivačice s kojima sam o tome razgovarala ističu kako među njima kao turističkim djelatnicima nema negativne konkurencije i suparništva već se svi trude da su ravnopravno zastupljeni kroz turističku ponudu, na primjer:

Svi smo mi povezani u okviru Udruženja, znači. (...) Nema, nema [razmirica ili negativne konkurencije]! Stvarno, mi se trudimo i da svi na, ovaj, sajmovima izademo zajedno, ono celokupno, Monoštor da predstavimo, isto tako i kada dolaze gosti, mislim nema razmirica apsolutno nikakvih. (Ksenija Kuveljić)

Mislim, dolaze i vamo [u etno-kuću „Mali Bodrog“] i tamo [u etno-kuću „Kuveljić“] ljudi. Tamo dobe možda doručak, ovde ručak ili obrnuto, bude svakako. Nekako napravimo program da bude i za nju [Kseniju Kuveljić] i za mene ovaj obilazak interesantan. (...) Mi ovde lepo saradujemo stvarno. (...) Mislim, ono, moglo bi se tu da ispadne nešto, ali ne, nećemo tako da radimo, da smo suparnici nego, mislim, ona [Ksenija Kuveljić] je isto učlanjena u Podunav i to je jedna ponuda znači. Napravimo tako da, nekad dođu kod nje gosti, nekad kod mene i onda to odgovara i njoj i meni. (Eržika Bešenji Jelisaveta)

Smatram zanimljivim istaknuti kako i Ksenija i Eržika, koliko god isticale kako je gostiju posljednjih godina zaista malo, kako se od ovog posla nikako ne može živjeti te kako ima puno mjesta za napredak i poboljšanja, svejedno uglavnom ističu pozitivne strane bavljenja turizmom. Ksenija tako govori da ona svoju etno-kuću prvenstveno doživljava kao svoju vikendicu u kojoj ona uživa neovisno o turističkoj posjećenosti, a Eržika ističe koliko je važno voljeti takav posao da bi se mogao njime baviti:

Ipak, dobro dođe i taj neki novac što bi se moglo od toga zaraditi. Al više, više onako iz ljubavi, jer ja sam htela jednu veliku tako cvetnu baštu kao što sada imam s cvećem mojim domaćim, da imam i stvarno, eto, ostvario mi se san. (...) Mislim, ja, volim. Inače ga ne bi radila, ne bi. Jel, nije još zarada takva velika, da, da samo zbog zarade sve to radim. Mnogi prvo gledaju zaradu kol'ka bi bila pa onda. Ne, ovaj posao obrnuto, ovo treba voliti! Voliti. (...) To je onako, ne znam kako da kažem, nekakav posao koji baš nije za svakoga, jer ako ga ne voliš i ne voliš to druženje i te kontakte s ljudima [nije za tebe].

I Eržika i Ksenija ističu važnost Udruženja građana „Podunav“ u njihovom radu, te su i same članice Udruženja koje iz njihove perspektive radi dobar posao u promociji ruralnog turizma.

Međutim, kazivačice koje su imale ili još uvijek imaju registrirane objekte za iznajmljivanje privatnog smještaja imaju uglavnom drugačiji stav o Udruženju i njegovom vodstvu. Glavni problem za njih leži u tome što se turistička ponuda Bačkog Monoštora, kako je već ranije spomenuto, uglavnom temelji na jednodnevnim ili čak poludnevnim izletima. Drugim riječima, dok će primjerice Eržika i Ksenija, kao vlasnice etno-kuća, moći nešto zaraditi od takvih obilazaka, iznajmljivačice privatnog smještaja od takvog izleta nemaju nikakve koristi. Njihovo nezadovoljstvo proizlazi i iz činjenice da su one često o vlastitom trošku sudjelovale u raznim manifestacijama i predstavljajima Bačkog Monoštora, a da nisu od toga imale koristi.

To, to ti kažem oni [vodstvo Udruženja] su samo predstavljali, išli na sajmove, erm. Išli su u Beograd, Novi Sad, Budimpeštu, Siciliju, Beč... Šta ja znam, oni jesu recimo za selo odradili. (...) Ali, ali mi nikakav, mi nismo, mi koji smo imali sobe za izdavanje, mi nikakve koristi od toga nismo imali! Ili, kad oni idu na sajam, trebam da ispečem pogačice, kolače neke ili nešto uvek, znaš? Čisto tako da, da oni ponesu. Bez ikakve nadoknade ili bez, bez ičega ovako, znaš? Uvek si nešto morao da daješ, a ništa nisi dobijao, znaš? (Marija Korica)

Marija Kaplar također ističe kako su se godinama trudili i ulagali velika finansijska sredstva, ali smatra da su samo pojedinci od toga profitirali, prvenstveno misleći na vodstvo Udruženja:

I od svega toga, od sve te naše, ovaj, velike, to je, jako puno godina se to, mi smo odlazili po sajmovima, sve ovo o individualnom trošku (...) Znači bilo jad i bijeda, i stvarno smo se trudili, a vajdu je imala jedino Zdenka jel', ona je sad dobila pošo, ona se upoznala, ona je išla ovamo, onamo, kao rukovodeći kadar, jel'. I dobila je pošo animator za kulturu. (...) Samo se nije pošteno, ovaj, postavila prema članovima.

Problem je, smatraju one, što se veliki dio članova Udruženja, prvenstveno oni koji su se bavili/bave iznajmljivanjem soba, osjeća prevareno i iskorišteno. Iako su svjesne opće loše ekonomske situacije, smatraju da je Udruženje ipak trebalo više truda uložiti u stvaranje turističke ponude i programa koji bi i njih uključio, dakle koji bi pretpostavljao odsjedanje turista u Bačkom Monoštora od barem nekoliko dana. Obje su mnogo uložile u stvaranje svojih smještajnih kapaciteta, a nisu uspjele

zaraditi niti toliko da otplate početni kapital. Marija Kaplar je izašla iz Udruženja pred otprilike dvije godine, a tada je i prestala s iznajmljivanjem soba budući da joj je registracija istekla, Marija Korica se iz Udruženja također isključila zbog osobnog nezadovoljstva, no još uvijek ima valjanu registraciju za iznajmljivanje smještaja. Zanimljivo je da im se kroz godine koje su provele u ovom poslu najviše isplatilo primati građevinske radnike koji bi u samom selu ili njegovoj blizini obavljali neke radove pa su odsjedali i do mjesec dana kod njih: *I ne mogu se pohvaliti ni da sam moje krevete zaradila što sam kupila. Za tih 5 godina. Imala sam jednu grupu radnika, to je bilo najisplativije* (Marija Kaplar). Tu su također i poslovni ljudi koji bi imali različite sastanke u okolnim gradovima, no u kojima je smještaj znatno skuplji pa bi tražili smještaj u Monoštoru koji im je dovoljno blizu, a mnogo povoljniji. Drugim riječima, iznajmljivačice privatnog smještaja, koje se u to upuštaju s primarnim ciljem primanja turista, od takozvanih *pravih turista* kako ih naziva Marica Vukičević, odnosno ljudi koji bi primjerice ostajali tjedan dana na odmoru u Monoštoru, nisu imale gotovo nikakve zarade. Ono malo noćenja što su imale, uglavnom uopće nisu bila turističkog karaktera.

Od posljednja dva kazivanja Marije Kaplar i Marije Korice, u nekim se segmentima razlikuje stav Janje Šomodvarac, jedine koja je još uvijek i članica „Podunava“ te i dalje ima registriran smještaj za iznajmljivanje. Ona ističe da je njena suradnja s udruženjem u redu, a uglavnom mi je pričala o lijepim i pozitivnim iskustvima koja je proživjela u kontaktu s njenim gostima tokom niza godina.⁸ Iako svoju suradnju s „Podunavom“ smatra zadovoljavajućom, i iako kaže *da svaka reklama dobro dođe!*, ipak mišljenja je da sav trud Zdenke Mitić da se Monoštor predstavi kao turistička destinacija na raznim sajmovima nažalost nije imao značajnog efekta te da novih gostiju i dalje nedostaje. Za to je prema njoj najveći krivac, već spominjana, ekonomska kriza iz 2008. godine, čije su posljedice još uvijek žive.

Iako svi dijele zajedničko mišljenje da bi gostiju trebalo biti znatno više da ruralni turizam u Bačkom Monoštoru postane kontinuirani izvor prihoda te se svi slažu oko toga da posjećenost nije dovoljno dobra, ipak se može uočiti kako nisu svi jednako nezadovoljni ili čak ogorčeni situacijom. S jedne strane, kao što sam već prikazala, Eržika i Ksenija, kao vlasnice dviju etno-kuća u mjestu, uglavnom ističu svoju ljubav prema tom poslu i pozitivna iskustva, što svoja, što njihovih posjetitelja. Također, obje imaju pozitivna iskustva u suradnji s Udruženjem građana „Podunav“. Smatram da je ovdje važno uzeti u obzir činjenicu da su one obje zaposlene žene, koje dakle, imaju određeni izvor stalnih prihoda, a bavljenje turizmom im je oduvijek trebao biti samo dodatan, sporedni izvor prihoda. Također, turistička ponuda i program napravljeni su tako da one od gotovo svake grupe posjetitelja imaju određenu korist, s obzirom na to da su etno-kuće uvijek uključene u turistički obilazak,

⁸ Kada govorimo o njenom znatno pozitivnijem stavu treba uzeti u obzir da je Janja Šomodvarac jedna od prvih koji su se uključili u turističku priču, da je njena priča bila veoma medijski popraćena te da je zbog svog truda i zalaganja bila nominirana i za određene nagrade na polju ruralnog turizma. Rekla bih da stoga, ona sama osjeća kako je njen trud priznati i cijenjen, više nego što je to slučaj s Marijom Kaplar i Marijom Koricom.

neovisno o tome traje li on i samo jedan dan. S druge strane, vidjeli smo kako su kazivačice koje iznajmljuju ili su iznajmljivale privatni smještaj znatno ogorčenije i nezadovoljnije razvojem cjelokupne situacije (uz izuzetak Janje Šomođvarac), pa tako i radom Udruženja. Ponovno, smatram da je ovdje važan faktor činjenica da su te žene umirovljenice te su od samog početka u lošijoj financijskoj situaciji, a svedjedno su uložile, za svoje pojmove, zaista velika sredstva, koja i kroz višegodišnji rad nisu uspjele vratiti. Također, tu je i već obrazložen problem turističkog programa koji vrlo često ne uključuje noćenje u Monoštoru, tako da od većine turističke ponude i festivala ili manifestacija, one nažalost nemaju financijske dobiti.

Zaključak

Ovim sam radom prikazala neke ključne aspekte razvitka turizma u Bačkom Monoštoru, kao i dva osnovna problema s kojima se daljnji razvoj ruralnog turizma susreće: loša suradnja između KUDH „Bodrog“ s jedne i koordinatorice za kulturu te UG „Podunav“ s druge strane, te određeni problemi i razilaženja u mišljenjima unutar samog udruženja. Također, ukazala sam na osjetljivost pitanja nacionalnog identiteta i njegova uključivanja (ili isključivanja) iz turističke ponude.

Priča o ruralnom turizmu u Bačkom Monoštoru znatno je kompleksnija i višedimenzionalnija nego što sam to pretpostavljala na početku terenskog istraživanja. S jedne strane, pitanje nacionalnog identiteta samo za sebe je često osjetljivo te obojeno vrlo jakim emocijama i osobnim impresijama. S druge pak strane, pokretanje turizma u jednom malom mjestu kao što je Monoštor iziskuje ulaganje velikog truda i napora te je također kompleksan proces. Smatram da oba problema, i rješavanje pitanja nacionalnog identiteta i suočavanje s izazovima pokretanja ruralnog turizma, svaki zasebno imaju mnogo skliskog terena i potencijalnih poteškoća. No, ono što monoštorski slučaj čini toliko kompleksnim jest činjenica da su se ta dva, ionako komplicirana problema, susrela u jednom zajedničkom, a time i dodatno kompleksnom problemu – pitanju mogućnosti uključivanja nacionalnog identiteta u turističku ponudu. Radi se dakle o problemu koji nužno traži dobro razvijenu komunikaciju između „suprotnih“ strana, a to je ono što trenutno još uvijek nedostaje, no i ono na čemu se nastoji dodatno poraditi u bližoj budućnosti.

Ovaj rad ostavlja prostora brojnim dodatnim pitanjima kojima bi se moglo posvetiti u budućim istraživanjima. Tako bi, primjerice, bilo zanimljivo i važno za ovu tematiku pratiti hoće li zaživjeti ranije spomenuta ideja KUDH-a o drugačijem pristupu turističkoj ponudi te ako ona zaživi, vidjeti na koji bi se to način koristila šokačka narodna nošnja te elementi šokačke kulturne tradicije iz domene djelovanja KUDH-a „Bodrog“, sada u svrhu očuvanja i promoviranja hrvatskog nacionalnog identiteta. Pitanje je to, na koje ovaj rad ne može pružiti odgovor, ali koje može biti zanimljiva polazišna točka nekog budućeg istraživanja.

Literatura:

- Čačić-Kumpes, Jadranka. 2004. Politike reguliranja kulturne i etničke različitosti: o pojmovima i njihovoj upotrebi. *Migracijske i etničke teme* 20(2-3), 143-159.
- Demonja, Damir i Ružić, Pavlo. 2010. *Ruralni turizam u Hrvatskoj. S hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*. Zagreb: Meridijani – Institut za međunarodne odnose.
- Grbić, Jadranka. 1993. Etnicitet i razvoj. Ogljed o etničkom identitetu i društvenome razvoju. *Etnološka tribina* 16, 57-72.
- Kelemen, Petra i Lončar, Sanja. 2011. „Obično“ vs. „atraktivno“: kako priče o načinu života postaju dio turističke ponude. *Studia ethnologica Croatica* 23, 183-214.

Popis kazivača:

Eržika – Jelisaveta Bešenji (?)
Anita Đipanov (1987.)
Josip Đipanov (?)
Vladimir Kamčević (?)
Marija Kaplar (1948.)
Stipan Kaplar (1941.)
Marija Korica (1953., Apatin)
Ksenija Kuveljić (1967.)
Zdenka Mitić (1981.)
Željko Šeremešić (1964.)
Janja Šomodvarac (1946.)
Marica Vukičević (1941.)

Summary

Story of tourism in Backi Monostor. Development and issues of rural tourism in Monostor

This work provides several key aspects of the development of rural tourism in Backi Monostor. The first part offers a short overview of the beginning of rural tourism in Monostor and its tourist offer, while in the second part the author highlights the two main issues regarding its further development. By doing so, the author also points out the matter of emphasizing national identity in tourism as well as dissatisfaction of some tourist workers due to the current state of rural tourism in Monostor. The article presents results from fieldwork conducted in Backi Monostor, based on observation (with and without participation) and on semi-structured interviews with the local community members who are the active co-creators of this particular story of tourism.

Key words: Backi Monostor, Croatian national identity, development issues, rural tourism, Sokci

